

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE PATIENTIA

LIBER UNUS (a).

Principio distinguit Augustinus patientiam veram a falsa. Hortatur deinde ad eam quæ vera est, per quam pro æterna vita et ex Dei amore mala sufferuntur, patientiam amplectendam. Docet postremo hanc patientiæ virtutem, non liberi arbitrii viribus, sed divinæ gratiæ adiutorio tribuendam esse.

CAPUT PRIMUM. — 1. *Patientia Dei qualis.* Virtus animi quæ Patientia dicitur, tam magnum Dei donum est, ut etiam ipsius qui nobis eam largitur, qua malos ut corrigantur exspectat, patientia prædicetur. Ita quamvis Deus nihil pati possit¹, patientia vero a patiando nomen acceperit, patientem tamen Deum non modo fideliter credimus, verum etiam salubriter confitemur. Sed Dei patientia qualis et quanta sit, quem nihil patientem, nec tamen impatientem, imo etiam patientissimum dicimus, verbis explicare quis possit? Ineffabilis est ergo illa patientia², sicut zelus ejus, sicut ira ejus, et si quid hujusmodi est. Nam si tanquam nostra ista cogitemus, in illo nulla sunt. Nihil enim horum nos sine molestia sentimus: absit autem ut impassibilem Dei naturam perpeti ullam molestiam suspicemur. Sicut autem zelat sine aliquo livore, irascitur sine aliqua perturbatione, miseretur sine aliquo dolore, pœnitet eum sine alicujus suæ pravitatis correctione: ita est patiens sine ulla passione. Nunc itaque humana patientia, quam capere possumus, et habere debemus, cujusmodi sit, quantum Dominus tribuit, et quantum patitur brevis præsentis sermonis expediam.

CAPUT II. — 2. *Patientia recta quænam et quam utilis.* Patientia hominis, quæ recta est atque laudabilis et vocabulo digna virtutis, ea perhibetur qua æquo animo mala toleramus, ne animo iniquo bona deseramus³, per quæ ad meliora perveniamus. Quapropter impatientes dum mala pati nolunt, non efficiunt ut a malis eruantur, sed ut mala graviora patientur. Patientes autem qui mala malunt non committendo ferre, quam non ferendo committere, et leviora faciunt quæ⁴ per patientiam patiuntur, et pejora evadunt quibus per impatientiam mergeren-

tur¹. Bona vero æterna et magna non perdunt, dum malis temporalibus brevibusque non cedunt: quoniam non sunt condignæ passionibus hujus temporis, sicut Apostolus dicit, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18). Et iterum ait: Quod est temporale et leve tribulationis nostræ, in incredibilem modum æternæ gloriæ pondus operatur nobis² (II Cor. iv, 17).

CAPUT III. — 3. *Patientia iniquorum quanta.* Intucamur ergo, charissimi, quanta in laboribus et doloribus homines dura sustineant, pro rebus quas vitiose diligunt, et quanto se his feliciores fieri putant, tanto infelicius concupiscunt. Quanta pro falsis divitiis, quanta pro vanis honoribus, quanta pro ludicris³ affectionibus periculosissima et molestissima patientissime tolerantur! Pecuniæ, gloriæ, lasciviæ cupidos videmus, ut ad desiderata perveniant, adeptisque non carcant, soles, imbres, glacies, fluctus, et procellosissimas tempestates, aspera et incerta bellorum, immanium plagarum ictus, et vulnera horrenda, non inevitabili necessitate, sed culpabili voluntate perferre. Verum hæc licitæ quodam modo videntur insanix.

CAPUT IV. — *Hæc a vanis laudatur.* Namque avaritia, ambitio, luxuria, et variorum oblectamenta ludorum, nisi propter illa facinus aliquod admittatur, sive flagitium quod legibus prohibetur humanis, putantur ad innocentiam pertinere: imo etiam qui sine fraude cujusquam, aut pro habenda vel augenda pecunia, aut pro adipiscendis vel retinendis honoribus, aut in agone certando seu venando, seu theatricum aliquid plausibiliter exhibendo magnos labores doloresque pertulerit, parum est quod populari vanitate nullis reprehensionibus cohibetur, sed insuper extol-

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

Liber de Patientia recensitus est in Mss. Gallicanis quindecim; Colbertino, Sorbonico, Victorino, Augustinensi Eremitarum majoris conventus Parisiensis, Cisterciensi, Regio-montensi, Floriacensi, Vindocinensi, Pratellensi, Michaelino, Audoenensi, Divionensi S. Benigni, Andegavensi S. Albini, Metensi S. Arnulphi, et codice abbatix Casalis Benedicti; in Romanis quatuor bibliothecæ Vaticanæ, cum quibus etiam collatæ sunt lectiones variantes Belgicorum quatuor Mss. quos viderunt Lovanienses, necnon primariæ editiones Er. et Lov.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess. t. 1, memoratas. M.

¹ Duodecim Mss., nihil mali pati possit.

² Hic undecim Mss. addunt, non tamen nulla.

³ Lov. cum uno tantum Ms., nec animo iniquo bona desideramus: minus bene.

⁴ Lov., quam quæ. Abest, quam, ab editis aliis et Mss. (a) scriptus forte ante annum 418.

¹ Duo Mss., evadunt quæ per impatientiam mererentur.

² Editi, in vobis. Abest, in, a Mss., et a græco textu Apostoli.

³ Vaticani duo Mss., ludicris.

latur laudibus : *Quoniam laudatur*, sicut scriptum est, *peccator in desideriis animæ suæ* (*Psal.* ix, 5). Vis enim desideriorum facit tolerantiam laborum et dolorum : et nemo nisi pro eo quod delectat, sponte suscipit ferre quod cruciat. Sed istæ, ut dixi, cupiditates, propter quas explendas qui eis flagrant, multa dura et acerba patientissime sustinent, licitæ existimantur legibusque concessæ.

CAPUT V. — 4. *Immanis tolerantia Catilinæ ac latronum*. Quid quod etiam pro apertis sceleribus, non ut ea puniant, sed ut perpetrent, multa homines gravissima perferunt? Nonne de quodam nobilissimo patriæ parricida sæcularium litterarum loquuntur auctores, quod famem, sitim, frigus ferre poterat, ejusque erat corpus patiens inediæ, algoris, vigiliæ, supra quam cuiquam credibile est (*Sallust.*, *Catil.* cap. 5)? Quid de latronibus dicam, quorum omnes¹ cum insidiantur viatoribus, noctes perpetiuntur insomnes, atque ut transeuntes excipiant innocentes, sub qualibet cœli asperitate nocentem animum corpusque desigunt? Quidam vero eorum invicem torquere perhibentur, ita ut exercitatio contra pœnas nihil distet a pœnis. Non enim tantum fortassis excruciantur a iudice ut a dolentibus veritas inquiratur, quantum a suis sociis ut a patientibus non prodatur². Et tamen in his omnibus miranda est potius quam laudanda patientia : imo nec miranda nec laudanda, quæ nulla est ; sed miranda duritia, neganda patientia : nihil autem illic jure laudandum, nihil utiliter imitandum³ ; tantoque rectius majore supplicio dignum judicaveris animum, quanto magis vitis subdit instrumenta virtutum. Patientia comes est sapientiæ, non famula concupiscentiæ : patientia amica est bonæ conscientiæ, non inimica innocentiae.

CAPUT VI. — 5. *Patientiam veram a falsa distinguit causa patiendi*. Cum ergo videris quemquam patienter aliquid pati, noli continuo laudare patientiam, quam non ostendit nisi causa patiendi. Quando illa bona est, tunc ista vera est : quando illa non polluitur cupiditate, tunc a falsitate ista distinguitur. Cum vero illa tenetur in crimine, tunc hujus multum erratur in nomine. Non enim sicut omnes qui sciunt sunt participes scientiæ, ita omnes qui patiuntur sunt participes patientiæ : sed qui passione recte utuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur.

CAPUT VII. — 6. *Pro æterna salute quanta sufferre debent pii, si tanta pro temporali vita patiuntur mali*. Non animæ tantum, sed ipsi quoque corpori consulitur ferendo mortem et dolores. Verumtamen cum pro libidinibus, vel etiam sceleribus, cum denique pro ista temporali vita ac salute multa homines horrenda mirabiliter sufferunt ; satis nos admonent quanta sufferenda sint pro vita bona, ut etiam postea possit esse æterna, et sine ullo temporis termino, sine utilitatis ullius detrimento vera felicitate segura. Dominus ait,

In vestra patientia possidebitis animas vestras (*Luc.* xxi, 19) : non ait, villas vestras, laudes vestras, luxurias vestras ; sed, *animas vestras*. Si ergo tanta suffert anima ut possideat unde pereat, quanta debet sufferre ne pereat? Deinde, ut illud dicam quod culpabile non est, si tanta suffert pro salute carnis suæ inter manus secantium sive urentium medicorum, quanta debet sufferre pro salute sua¹ inter furores quorumlibet inimicorum? Cum medici, ne corpus moriatur, per pœnas corpori consulant ; inimici autem pœnas et mortem corpori comminando, ut anima et corpus in gehenna occidatur impellant.

7. Quanquam et ipsi corpori tunc providentius consulatur, si temporalis salus ejus pro justitia contemnatur, et pœna vel mors ejus patientissime pro justitia sufferatur. De corporis quippe redemptione quæ in fine futura est, loquitur Apostolus, ubi ait : *Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem filiorum² expectantes redemptionem corporis nostri*. Deinde subjunxit : *Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes : quod enim videt quis, quid et sperat³?* Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus (*Rom.* viii, 23-25).

CAPUT VIII. — *Patientiæ usus in animo et in corpore*. Cum ergo torquent aliqua mala, sed non extorquent opera mala, non solum anima per patientiam possidetur ; verum etiam cum per patientiam corpus ipsum ad tempus affligitur vel amittitur, in æternam stabilitatem salutemque resumitur, et ei per dolorem et mortem inviolabilis sanitas et felix immortalitas comparatur. Unde Dominus Jesus ad patientiam exhortans martyres suos, etiam ipsius corporis integritatem futuram sine cujusquam, non dicam membri, sed capilli amissione, promisit. *Amen dico vobis*, inquit, *capillus capitis vestri non peribit* (*Luc.* xxi, 18). Ut quoniam nemo unquam, sicut Apostolus dicit, *carnem suam odio habuit* (*Ephes.* v, 29), magis homo fidelis per patientiam quam per impatientiam pro statu suæ carnis invigilet, et futuræ incorruptionis inæstimabili lucro quantalibet ejus præsentia damna compenset.

8. Quamvis autem patientia virtus sit animi, partim tamen ea utitur animus in se ipso, partim vero in corpore suo. In se ipso utitur patientia, quando illæso et intacto corpore aliquid quod non expediat vel non deceat, facere aut dicere quibuslibet adversitatibus aut foeditatibus rerum seu verborum stimulis incitatur⁴, et patienter mala omnia tolerat, ne ipse mali aliquid opere vel ore committat.

CAPUT IX. — *Patientia animi*. Per hanc patientiam sustinemus, etiam dum corpore sani sumus, quod inter hujus sæculi scandala beatitudo nostra differtur : unde dictum est quod paulo ante commemoravi, *Si quod non videmus speramus, per patientiam expectamus*. Hac patientia sanctus David con-

¹ Tres tantum Mss., *qui omnes*.

² Sic Mss. At editi, *prodantur*.

³ Nonnulli Mss., *laudandum ubi nihil utiliter imitandum*.

¹ Editi omittunt, *pro salute sua*. Restituitur ex Mss.

² In editis, *filiorum Dei*. Abst, *Dei*, a Mss.

³ Er. Lugd. Ven. Lov., *quid sperat?* M.

⁴ Mss., *seu verborum quasi stimulis incitatur*.

viciantis opprobria toleravit, et cum facile posset ulcisci, non solum non fecit, verum et alium pro se dolentem commotumque compescuit (II Reg. xvi, 5-12); et potestatem regiam magis adhibuit prohibendo, quam exercendo vindictam¹. Neque tunc ejus corpus aliquo morbo affligebatur aut vulnere, sed humilitatis tempus agnoscebatur, ac ferebatur² voluntas Dei, propter quam patientissimo animo amaritudo contumeliæ bibebatur. Hanc patientiam Dominus docuit, quando commotis³ zizaniorum permixtione servis, et volentibus ea colligere, dixit respondisse patremfamilias, *Sinite utraque crescere usque ad messem* (Matth. xiii, 30). Oportet enim patienter ferri, quod festinanter non oportet auferri. Hujus et ipse patientiæ præbuit et demonstravit exemplum, quando ante passionem corporis sui, discipulum⁴ Judam priusquam ostenderet traditorem, pertulit furem (Joan. xii, 6, et xiii, 29); et ante experimentum vinculorum et crucis et mortis, labiis ejus dolosis non negavit osculum pacis (Matth. xxvi, 29). Hæc omnia, et si qua alia sunt quæ commemorare longum est, ad eum patientiæ modum pertinent, quo animus non sua peccata, sed quæcumque extrinsecus mala patienter sustinet in se ipso, suo prorsus corpore illæso.

CAPUT X. — *Patientia in externis incommodis. Utraque patientia in Martyribus. Patientiæ majus certamen diabolo sæviante.* Alius est autem patientiæ modus, quo idem ipse animus quæcumque molesta et gravia in sui corporis passionibus perfert; non sicut stulti vel maligni homines, propter adipiscenda vana vel scelera perpetranda; sed sicut a Domino definitum est, *propter justitiam* (Matth. v, 10). Utroque modo sancti martyres certaverunt. Nam et impiorum opprobriis saturati sunt, ubi animus corpore intacto quasdam veluti plagas suas integer sustinet; et in corporibus vincti sunt, inclusi sunt, fame ac siti affecti sunt, torti sunt, secti sunt, dilaniati sunt, incensi sunt, trucidati sunt: et pietate immobili⁵ subdiderunt Deo mentem, cum paterentur in carne quidquid exquirenti crudelitati venit in mentem.

9. Majus sane patientiæ certamen est, quando non visibilis inimicus persequendo atque sæviendo urget in nefas, qui palam et aperte a non consentiente vincatur; sed ipse diabolus, qui etiam per filios infidelitatis, tanquam per sua vasa, filios lucis insequitur, per se ipsum occultus impugnat, sæviendo instans ut contra Deum fiat aliquid vel dicatur.

CAPUT XI. — *Patientia sancti Job.* Talem illum Job sanctus expertus est, utraque tentatione vexatus, sed in utraque stabili patientiæ robore et armis pietatis invictus. Nam prius illæso corpore cuncta quæ habebat amisit, ut animus ante suæ carnis cruciatum,

subtractis rebus quas magni pendere homines solent, frangeretur, et adversus Deum loqueretur aliquid, his amissis propter quæ illum colere putabatur. Percussus est etiam omnium subita orbitate filiorum, ut quos singillatim susceperat, simul perderet, tanquam eorum numerositas, non unde felicitas ornaretur exstiterit, sed unde calamitas auferetur. Ubi autem ista perpressus in Deo suo mansit immobilis, ejus affixus est voluntati, quem non posset amittere nisi propria voluntate; et pro iis quæ perdidit eum qui abstulit tenuit, in quo inveniret quod nunquam periret. Neque enim ille abstulerat qui nocendi habuit voluntatem, sed ille qui dederat potestatem.

CAPUT XII. — *Job cautior Adamo.* Aggressus est inimicus et corpus, nec ea quæ homini extrinsecus inerant, sed ipsum jam hominem in qua potuit parte percussit. A capite usque ad pedes ardebant dolores, scatebant vermes, sanies defluebat: manebat in putri corpore animus integer, horrendosque cruciatūs carnis contabescentis inviolata pietate et incorrupta patientia perferebat. Aderat uxor, nec ferebat opem aliquam viro, sed in Deum blasphemiam suggerebat. Non enim eam diabolus, cum etiam filios abstulisset, tanquam nocendi imperitus reliquerat; quæ quantum esset necessaria tentatori, jam in Eva didicerat (Gen. iii, 1-6). Sed modo alterum Adam, quem per mulierem caperet, non invenerat. Cautior fuit iste in doloribus, quam ille in nemoribus: ille victus est in deliciis, iste vicit in pœnis; consensit ille oblectamentis, non cessit iste tormentis. Aderant et amici, non ut in malis consolarentur, sed ut malum suspicarentur. Neque enim eum qui tanta patiebatur, innocentem esse credebant, nec tacebat eorum lingua quod illius conscientia non habebat; ut inter immanes cruciatūs corporis, etiam falsis animus cæderetur opprobriis. At ille sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos, conjugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, servabat ubique patientiam.

CAPUT XIII. — 10. *Impatientia Donatistarum sibi manus afferentium, quando a Catholicis quærentur.* Hunc intueantur, qui sibi ingerunt mortem, quando quærentur ad vitam; et sibi auferendo præsentem, abnegant et futuram. Qui si ad Christum negandum, vel aliquid contra justitiam faciendum, sicut veri martyres, cogentur, omnia potius patienter ferre, quam sibi impatienter mortem inferre debuerant. Quod si fugiendorum malorum causa recte fieri posset, Job sanctus se ipse perimeret, ut tanta mala in rebus suis, in filiis suis, in membris suis, diabolicæ crudelitatis effugeret. Non autem fecit. Absit enim ut in se committeret ipse vir sapiens, quod nec mulier suggessit insipiens. Quia et si suggessisset, merito et hic illud audisset, quod audivit suggerendo blasphemiam: *Locuta es tanquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu Domini, mala non sustinebimus* (Job. 1, 11, etc.)? Et ipse¹ quippe patientiam perdidisset, sive blasphemando, sicut illa voluerat,

¹ Novem Mss., *Et ipsam.*

¹ Casalini Ms., *exserendo vindictam.*

² Sola editio Lov., *referebatur.*

³ Lov., *quando commonitus de. Ex., quando commotus.* Castigantur ex-Mss.

⁴ Gallicani septem Mss., *diabolum.* Vaticanus tres, *diabolus.*

⁵ Casalini Ms., *pietate immobilem.*

sive se interficiendo, quod nec illa ausa fuerat dicere, moreretur : atque esset inter illos de quibus dictum est, *Væ iis qui perdidērunt patientiam* (Eccli. II, 16) ! et augetur potius quam evaderet pœnas, qui post sui corporis mortem, sive ad blasphemorum, sive ad homicidarum, vel etiam plus quam parricidarum supplicia raperetur. Si enim parricida eo sceleratior est quam quilibet homicida, quia non tantum hominem, verum etiam propinquum necat ; inque ipsis parricidis, quanto propinquiorem quisque peremerit, tanto iudicatur immanior : sine dubio pejor est qui se occidit ; quia nemo est homini se ipso propinquior. Quid ergo miseri faciunt, qui cum et hic sibimet ingestas, et postea non solum impietatis adversus Deum, sed etiam ipsius quam in se exercuerunt crudelitatis luant debitas pœnas, insuper quærunt et martyrum glorias ? cum etiamsi pro vero Christi testimonio persecutionem paterentur, et se interficerent, ne aliquid a persecutoribus paterentur, recte illis diceretur, *Væ iis qui perdidērunt patientiam !* Quomodo enim justum ¹ præmium patientiæ redditur, si et impatiens passio coronatur ? Aut quomodo innocens iudicabitur, cui dictum est, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (Matth. XIX, 19), si homicidium committit in se ipso, quod committere prohibetur in proximo ?

CAPUT XIV. — 11. *Patientia bonorum.* Audiant ergo sancti de Scripturis sanctis præcepta patientiæ : *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem : deprime cor tuum, et sustine ; ut crescat in novissimis vita tua. Omne quod tibi supervenerit accipe, et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe. Quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis* (Eccli. II, 1-5). Et in loco alio legitur : *Fili, ne deficias in disciplina Domini, neque fatigeris cum ab illo increparis. Quem enim diligit Dominus, corripit ; flagellat autem omnem filium quem recipit* (Prov. III, 11 et 12). Quod hic positum est, *filium quem recipit* ; hoc in supra dicto testimonio est, *homines receptibiles*. Hoc enim justum est, ut qui de pristina felicitate paradisi propter contumacem deliciarum appetentiam dimissi sumus, per humilem molestiarum patientiam recipiamur : fugaces mala faciendo, reduces mala patiando ; ibi contra justitiam facientes, hic pro justitia patientes.

CAPUT XV. — 12. *Patientia non venit ex liberi arbitrii viribus, sed ex divino adjutorio.* Sed vera patientia quæ hujus est nomine digna virtutis, quærendum est unde sumatur. Sunt enim qui eam tribuant viribus voluntatis humanæ, non quas habent ex divino adjutorio, sed quas ex libero arbitrio. Error autem iste superbus est : eorum est enim qui abundant, de quibus dicitur in Psalmo : *Opprobrium eis qui abundant, et despectio superbis* (Psal. CXXII, 4). Non ergo est ista patientia pauperum, quæ non perit in æternum (Psal. IX, 19). Hi enim pauperes ab illo eam divite accipiunt, cui dicitur, *Deus meus es tu, quoniam bonorum*

¹ Ita MSS. At editi, *justo*.

meorum non egēs (Psal. XV, 2) ; a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum (Jacobi I, 17) ; ad quem clamat egenus et pauper, qui laudat nomen ejus, et petendo, quærendo, pulsando, dicit : *Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu legem prætereuntis et iniqui : quoniam tu es patientia mea, Domine, spes mea a juventute mea* (Psal. LXX, 4 et 5). Isti autem qui abundant, et egerē ad Deum dedignantur, ne ab illo accipiant veram patientiam, de sua falsa gloriantes, consilium inopis volunt confundere, quoniam Dominus spes ejus est (Psal. XIII, 6). Nec attendunt cum homines sunt, et suæ, id est, humanæ voluntati tantum tribuunt, in illud se incurrere quod scriptum est : *Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine* (Jerem. XVII, 5). Unde etiamsi eis contingat ut aliqua dura et aspera, vel ne displiceant hominibus, vel ne graviora patiantur, vel sibi placendo et amando præsumptionem suam, eadem ipsa superbissima voluntate sustineant ; hoc illis dicendum est de patientia, quod de sapientia beatus Jacobus apostolus dicit : *Non est ista sapientia desursum descendens ; sed terrena, animalis, diabolica* (Jacobi III, 15). Cur enim non sit superbiorum falsa patientia, sicut superbiorum est falsa sapientia (a) ? A quo est autem vera sapientia, ab illo est et vera patientia. Huic enim cantat ille spiritu pauper : *Deo subjecta est anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea* (Psal. LXI, 6).

CAPUT XVI. — 13. *Obiectio : cur voluntatis vires non sufficiunt ad patiendum pro justitia, sicut pro injuria.* Sed respondent et loquuntur dicentes : Si voluntas hominis sine ullo Dei adjutorio viribus liberi arbitrii tam multa gravia et horrenda perfert, sive in animo, sive in corpore, ut mortalis vitæ hujus et peccatorum delectatione perfruatur ; cur non eodem modo eadem ipsa voluntas hominis eisdem viribus liberi arbitrii, non ad hoc expectans se divinitus adjuvari, sed sibi naturali possibilitate sufficiens, quidquid laboris vel doloris ingeritur, pro justitia et vita æterna patientissime sustinet ? An vero, inquirunt, idonea est iniquorum voluntas, Deo non adjuvante, ut se ipsi in cruciatibus pro iniquitate, et antequam ab aliis crucientur, exercent ; idonea est voluntas moras vitæ hujus amantium, ut Deo non adjuvante, inter atrocissima et longa tormenta in mendacio perseverent, ne sua facinora confitentes, jubeantur occidi ; et non est idonea justorum voluntas, nisi eis vires desuper suggerantur, quaslibet pœnas, vel ipsius decore justitiæ, vel æternæ vitæ amore perferre ?

CAPUT XVII. — 14. *Solutio : iniquos duritiam ex cupiditate, pios fortitudinem ex charitate habere. Patientia falsæ sufficit voluntas humana, non autem veræ.* Qui hæc dicunt, non intelligunt et quemque iniquorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda duriorē, quanto in eo major est cupiditas mundi ; et quemque justorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda fortiorē, quanto in eo est major charitas

(a) Cyprianus, in lib. de Bono patientiæ : « Si sapientia illuc vera non est, esse non potest et vera patientia. »

Dei. Sed cupiditas mundi initium habet ex arbitrio voluntatis, progressum ex jucunditate voluptatis, firmamentum ex vinculo consuetudinis : *Charitas autem Dei diffusa est in cordibus nostris*, non utique ex nobis, sed *per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Proinde ab illo est patientia justorum, per quem diffunditur charitas eorum¹. Quam charitatem laudans atque commendans Apostolus, inter cætera ejus bona dixit eam et cuncta sufferre. *Charitas, inquit, magnanima est. Et paulo post ait : Omnia tolerat* (I Cor. xiii, 4 et 7). Quanto ergo major est in sanctis charitas Dei, tanto magis pro eo quod diligitur, et quanto major est in peccatoribus cupiditas mundi, tanto magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerantur. Ac per hoc inde est patientia vera justorum, unde est in eis charitas Dei; et inde est patientia falsa iniquorum, unde est in eis cupiditas mundi. Propter quod dicit Joannes Apostolus : *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, dilectio Patris non est in ipso : quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi; quæ non est ex Patre, sed ex mundo est* (I Joan. ii, 15 et 16). Hæc igitur concupiscentia quæ non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior et ardentior, tanto sit quisque pro eo quod concupiscit, omnium molestiarum dolorumque patientior. Idcirco, sicut supra diximus, non est ista patientia desursum descendens : patientia vero piorum desursum est, descendens a Patre luminum. Itaque illa terrena est, ista cœlestis; illa animalis, ista spiritualis; illa diabolica, ista deifica. Quoniam concupiscentia, qua fit ut peccantes omnia pertinaciter patiantur, ex mundo est; charitas autem, qua fit ut recte viventes omnia fortiter patiantur, ex Deo est. Et ideo illi falsæ patientiæ potest sine adjutorio Dei voluntas humana sufficere; tanto durior, quanto cupidior; et eo tolerabilius mala sustinens, quo ipsa sit pejor : huic autem, quæ vera patientia est, ideo voluntas humana, nisi desuper adjuncta et inflammata, non sufficit, quia Spiritus sanctus est ignis ejus; quo nisi accensa diligit impassibile bonum, ferre non potest quod patitur malum.

CAPUT XVIII. — 15. *Ut charitas ex Deo, ita ex ipso patientia vera quæ manat a charitate. Sicut enim divina testantur eloquia, Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in illo manet* (I Joan. iv, 16). Quisquis ergo contendit haberi posse Dei charitatem sine Dei adjutorio, quid aliud contendit, nisi haberi Deum posse sine Deo? Quis autem hoc dicat Christianus, quod nullus dicere audeat insanus? Exsultans ergo apud Apostolum vera, pia, fidelisque patientia, dicit ore sanctorum² : *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, deputati sumus sicut oves victimæ. Sed in his omnibus supervincimus per eum qui dilexit nos :*

¹ Duo Mss., *in cordibus eorum.*

² Casaliensis Ms., *patientia sanctorum dicit; omisso, ore.*

non per nos, sed *per eum qui dilexit nos.* Deinde sequitur et adjungit, *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro* (Rom. viii, 35-39). Hæc est illa *charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris* : non ex nobis, sed *per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Malorum autem *concupiscentia*, propter quam in eis est falsa patientia, *non est ex Patre*, sicut dicit apostolus Joannes, *sed ex mundo est.*

CAPUT XIX. — 16. *Si cupiditas ex mundo, quomodo ex humana voluntate. Quod quis non sit ex mundo, non naturæ est, sed gratiæ. Hic dicit aliquis : Si ex mundo est concupiscentia malorum, per quam fit ut mala omnia pro eo quod ab illis concupiscitur perferant, quo modo ex eorum dicitur voluntate? Quasi vero non et ipsi ex mundo sint, cum ab eis diligitur mundus, deserto eo¹ per quem factus est mundus. Serviant enim creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula* (Rom. i, 25). Sive itaque mundi vocabulo Joannes apostolus dilectores significaverit mundi, voluntas quæ ex ipsis est, utique ex mundo est : sive mundi nomine cælum et terram et quæcumque in eis sunt, hoc est, universam complexus sit creaturam, voluntas procul dubio creaturæ, quæ non est Creatoris, ex mundo est. Propter quod talibus Dominus dicit : *Vos de deorsum estis, ego de sursum sum : vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo* (Joan. viii, 23). Apostolis autem dicit : *Si de mundo hoc essetis, mundus quod suum est diligeret. Sed ne sibi amplius arrogarent, quam eorum mensura posebat, et hoc quod eos non esse dixit ex mundo, naturæ putarent esse, non gratiæ : Quia vero, inquit, de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus* (Id. xv, 19). Ergo de mundo erant² : nam ut de mundo non essent, electi sunt de mundo.

CAPUT XX. — 17. *Electio gratiæ prævenit omnia merita bona. Gratiæ dat merita, non meritis datur. Prævenit fidem. Hanc autem electionem non præcedentium in bonis operibus meritorum, sed electionem gratiæ demonstrans Apostolus, sic inquit : Et in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia* (Rom. xi, 5 et 6). Hæc est electio gratiæ, id est, electio qua per Dei gratiam homines eliguntur. Hæc est, inquam, electio gratiæ, qua omnia bona merita præveniuntur humana. Si enim ullis bonis meritis datur, jam non gratis datur, sed debita redditur, ac per hoc non vero nomine gratia nuncupatur; ubi merces, sicut idem dicit apostolus, *non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum* (Id. iv, 4). Si autem ut vera sit gratia, id est, gratuita, nihil invenit in homine, cui merito debeat; quod bene intelligitur et in eo quod dictum

¹ Editi, *deserentes eum.* At Mss., *deserto eo* : præter unum Metensem codicem, qui habet, *deserente eo.*

² Lov., *non erant.* Abest, *non*, ab Er. et a pluribus Mss.

est, *Pro nihilo salvos facies eos* (Psal. LV, 8) : profecto ipsa dat merita, non meritis datur. Prævenit ergo etiam fidem, ex qua omnia bona opera incipiunt. *Justus enim, sicut scriptum est, ex fide vivit* (Habac. II, 4). Porro autem gratia non solum adjuvat justum, verum etiam justificat impium. Et ideo etiam cum adjuvat justum, et videtur ejus meritis reddi, nec sic desinit esse gratia ; quoniam id adjuvat quod ipsa est largita. Propter hanc itaque gratiam, quæ cuncta bona merita humana præcedit, non solum Christus ab impiis occisus est, verum etiam *pro impiis mortuus est* (Rom. v, 6). Et antequam moreretur, non utique justos, sed justificandos elegit Apostolos, quibus ait, *Ego vos de mundo elegi*. Quibus enim dixit, *De mundo non estis ; et ne putarent se nunquam fuisse de mundo, mox addidit, sed ego vos de mundo elegi* : profecto ut de mundo non essent, ipsius in eos electione collatum est. Quocirca si per suam justitiam, non per gratiam ejus eligerentur, non de mundo electi essent : quoniam de mundo jam non essent, si jam justus essent. Deinde si propterea sunt electi, quia jam justus erant ; ipsi priores jam Dominum elegerant. Quis enim potest esse justus, nisi eligendo justitiam ? *Finis autem legis Christus, ad justitiam omni credenti* (Id. x, 4). *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio ; ut, quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. i, 30, 31). Ipse est ergo nostra justitia.

CAPUT XXI. — 18. *Gratiæ et fidei dono etiam antiqui ante incarnationem justificati sunt. Sine fide nullus unquam justus fuit.* Unde et antiqui justus ante incarnationem Verbi, in hac fide Christi, et in hac vera justitia, quod est nobis Christus, justificati sunt ; hoc credentes futurum quod nos credimus factum ; et ipsi gratia salvi facti per fidem, non ex se ipsis, sed Dei dono ; non ex operibus, ne forte extollerentur (Ephes. II, 8, 9). Bona quippe opera eorum non prævenierunt misericordiam Dei, sed subsequuta sunt. Ipsi quippe audierunt, ipsi scripserunt longe antequam Christus venisset in carne : *Miserebor cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero.* E quibus Dei verbis, tanto post apostolus Paulus diceret, *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* (Exod. xxxiii, 19, et Rom. ix, 15, 16). Ipsorum etiam vox est longe antequam Christus venisset in carne : *Deus meus, misericordia ejus præveniet me* (Psal. LVIII, 11). Quomodo autem possent alieni esse a fide Christi, quorum charitate etiam nobis prænuntiatus est Christus ; sine cujus fide quisquam mortaliū nec fuit, nec est, nec esse aliquando poterit justus ? Si ergo jam justus a Christo eligerentur Apostoli, prius illum ipsi elegissent, ut justus eligi possent ; quia sine illo justus esse non possent. Sed non ita factum est : ipse quippe illis ait, *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi*. Unde dicit apostolus Joannes, *Non quod dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos* (I Joan. iv, 10).

CAPUT XXII. — 19. *Ante gratiæ electionem in-*

justi omnes. Quod cum ita sit, quid est homo utens in hac vita propria voluntate, antequam eligat et diligat Deum, nisi injustus et impius ? Quid est, inquam, homo aberrans a Creatore creatura, nisi Creator ejus memor sit ejus (Psal. VIII, 5), et eligat eum gratis, et diligat gratis ? Quia ipse non potest eligere vel diligere, nisi prius electus dilectusque curetur, qui cæcitate eligenda non cernit, et languore diligenda fastidit. Sed forte quis dicat : Quomodo Deus prius eligit et diligit iniquos, ut justificet eos, cum scriptum sit, *Odisti, Domine, omnes operantes iniquitatem* (Psal. v, 7) ? Quomodo putamus, nisi miro et ineffabili modo ? Et tamen etiam nos possumus cogitare, quod medicus bonus ægrotum et odit et diligit : odit enim, quia ægrotat ; diligit, ut ægritudinem pellat.

CAPUT XXIII. — 20. *Quomodo charitas peræ patientiæ, ita cupiditas fons malæ patientiæ.* Hæc propter charitatem dicta sint, sine qua in nobis non potest esse vera patientia : quia in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia, sicut in malis mundi cupiditas. Sed hæc charitas per Spiritum sanctum est in nobis, qui datus est nobis. Unde a quo nobis est charitas, ab illo est patientia. Mundi autem cupiditas, quando patienter sustinet onera cujuslibet calamitatis, gloriatur de viribus propriæ voluntatis, tanquam de stupore morbi, non de robore sanitatis. Insana² est ista gloriatio ; non est patientiæ, sed dementiæ. Voluntas ista tanto videtur patientior acerborum malorum, quanto est avidior temporalium bonorum, quia inanius æternorum.

CAPUT XXIV. — 21. *Voluntatem malam esse posse etiam sine spiritus mali instigatione.* Quod si eam exagitat et inflammat fallacibus visis³ et suasionibus immundis diabolicus spiritus⁴ et maligna conspiratione sociatus, efficit hominis voluntatem, vel errore dementem, vel appetitu cujuslibet mundanæ delectationis ardentem : quæ cum videtur⁵ intolerabilia mirabiliter sustinere, non tamen ideo etiam voluntas mala sine instigatione alterius immundi spiritus, sicut voluntas bona sine adjutorio sancti Spiritus non potest esse. Nam esse posse voluntatem malam etiam sine aliquo spiritu vel seducente vel incitante, in ipso diabolo satis ostenditur, qui per nullum alium diabolum, sed propria voluntate factus diabolus invenitur. Voluntas itaque mala sive cupiditate rapiatur, sive timore revocetur ; sive lætitia diffundatur, sive tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumque sunt aliis vel alio tempore⁶ graviora contemnat et perferat ; potest et sine

¹ Ita duo Vaticanæ Mss. Alii vero plerique cum editis, *non possumus*.

² Sic Mss. At editi, *insania*.

³ Plures Mss., *visibus*. In persimili loco libri de Continentia, cap. 2, n. 3, legitur : « Quisquis in corde occurrentibus suggestionibus quorumque visorum.... consensit. »

⁴ Aliquot Mss., *immundus et diabolicus spiritus*. Et mox Vaticanæ duo, *ei maligna conspiratione sociatus*.

⁵ Sic probæ notæ Mss. At editi, *quæcumque videntur*.

⁶ Plerique Mss., *vel eo tempore*.

alterius spiritus instinctu se ipsa seducere, et defectu a superioribus in inferiora lapsando, quanto jucundius æstimaverit, quod adipisci appetit, vel amittere metuit, vel adeptum gaudet, vel amissum dolet, tanto tolerabilius pro eo ferre quod sibi minus est ad patiendum, quam illud ad fruendum. Quidquid enim illud est, ex creatura est, cujus nota voluptas est¹. Quodam modo enim familiari contactu atque connexu ad experiendam ejus suavitatem adjacet amanti creaturæ amata creatura.

CAPUT XXV. — 22. *Bona voluntas non nisi ex Deo.* Voluptas autem Creatoris, de qua scriptum est, *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos* (Psal. xxxv, 9), longe alterius generis est: neque enim, sicut nos, creatura est. Nisi ergo amor ejus detur inde nobis, non est unde esse possit in nobis. Ac per hoc voluntas bona, qua diligitur Deus, in homine non potest esse, nisi in quo Deus operatur et velle (Philipp. ii, 13). Hæc igitur voluntas bona, id est, voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni ardoris accensa, voluntas quæ diligit Deum et proximum propter Deum; sive amore, de quo respondet apostolus Petrus, *Domine, tu scis quia amo te* (Joan. xxi, 15); sive timore, de quo dicit apostolus Paulus, *in timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini* (Philipp. ii, 12); sive gaudio, de quo dicit, *Spe gaudentes, in tribulatione patientes* (Rom. xii, 12); sive tristitia, qualem se dicit magnam habuisse pro fratribus suis (Id. ix, 2): quæcumque amara et aspera sufferat, charitas Dei est, quæ omnia tolerat (I Cor. xiii, 7), quæ non diffunditur in cordibus nostris, nisi per Spiritum sanctum qui datus est nobis (Rom. v, 5).

CAPUT XXVI. — *Piorum patientia Dei donum. Schismaticorum patientia pro Christo an laudanda.* Unde nequaquam dubitante pietate, sicut charitas sancte amantium, ita patientia pie tolerantium Dei donum est. Neque enim divina Scriptura fallit aut fallitur, quæ non solum in veteribus Libris habet hujus rei testimonia, cum Deo dicitur, *Patientia mea tu es* (Psal. lxx, 5); et, *Ab ipso est patientia mea* (Psal. lxi, 6); et ubi alius propheta dicit, accipere nos Spiritum fortitudinis: verum etiam in apostolicis Litteris legitur, *Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed ut etiam patiamini propter eum* (Philipp. i, 29). Non ergo quasi de proprio faciat animum elatum quod sibi audit esse donatum.

25. Si quis autem non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus et vinculum pacis, quo catholica Ecclesia congregata connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammam, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennarum, et ignis æterni; nullo modo ista culpanda sunt, imo vero et hæc laudanda patientia est. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisse ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus

est confitendo; sed existimandum est fortasse tolerabilius ei futurum judicium, quam si Christum negando cuncta illa vitaret: ut illud quod ait Apostolus, *Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest* (I Cor. xiii, 3); nihil prodesse intelligatur ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius supplicium subeundum.

CAPUT XXVII. — 24. *An hæc eorum patientia sit Dei donum.* Sed merito quæri potest utrum et ista patientia donum Dei sit, an viribus tribuenda sit voluntatis humanæ, qua quisque ab Ecclesia separatus, non pro errore qui eum separavit, sed pro veritate sacramenti seu verbi quæ apud eum remansit, timore pœnarum æternarum pœnas patitur temporales. Cavendum est enim ne forte, si Dei donum istam patientiam dixerimus, hi quibus inest, etiam ad regnum Dei pertinere credantur: si autem illam donum Dei esse negaverimus, cogamur fateri, sine adjutorio et munere Dei in voluntate hominis esse posse aliquid boni. Neque enim hoc non est bonum, ut credat homo æternò supplicio se esse puniendum, si negaverit Christum, et pro ista fide qualecumque supplicium perferat et contemnat humanum.

25. Proinde sicut negandum non est hoc esse donum Dei, ita intelligendum est alia esse Dei dona filiorum illius Jerusalem, quæ sursum libera est mater nostra.

CAPUT XXVIII. — *Dona filiorum hæredum et dona filiorum exhæredatorum diversa.* (Hæc sunt enim quodam modo hæreditaria, in quibus sumus hæredes Dei, cohæredes autem Christi); alia vero quæ possunt accipere etiam filii concubinarum, quibus Judæi carnales et schismatici vel hæretici comparantur. Quamvis enim scriptum sit, *Ejice ancillam et filium ejus; neque enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac* (Gal. iv, 26, 30, et Gen. xxi, 10): et Abraham dixerit Deus, *In Isaac vocabitur tibi semen* (Gen. xxi, 12, et Rom. ix, 7 et 8): quod sic est Apostolus interpretatus, ut diceret, *Id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed filii promissionis deputantur in semine* ut intelligeremus semen Abraham secundum Isaac propter Christum ad Dei filios pertinere, qui sunt corpus Christi et membra, id est, Ecclesia Dei una, vera, germana, catholica, tenens piam fidem; non eam quæ per elationem vel timorem, sed eam quæ per dilectionem operatur (Galat. v, 6): tamen etiam filios concubinarum quando a filio suo Isaac dimisit¹ Abraham, nonnulla eis largitus est munera, ne relinquerentur omni modo inanes, non ut tenerentur hæredes. Sic enim legimus: *Dedit autem Abraham omnem censum suum Isaac filio suo; et filiis concubinarum suarum dedit Abraham munera, et dimisit eos ab Isaac filio suo* (Gen. xxv, 5, 6). Si ergo filii sumus liberæ Jerusalem, alia dona exhæredatorum, alia intelligamus hæredum. Hi enim hæredes sunt, quibus dicitur: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timo-*

¹ Editi, *voluntas est*. Verius Mss., *voluptas est*.

¹ Editi hoc et proximo loco, *divisit*. At Mss. constanter habent *dimisit*: juxta græcum LXX, Genes. cap. 25, v. 6, *kai exapêsteilen autois*. Hebræum verbum sonat, *emisit*.

rem; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater (Rom. VIII, 14-17).

CAPUT XXIX. — 26. *Patientiæ pauperum Christi merces æterna.* Clamemus ergo spiritu charitatis, et donec veniamus ad hæreditatem in qua semper maneamus, liberali amore simus, non servili timore patientes¹. Clamemus, quamdiu pauperes sumus, donec illa hæreditate ditemur. Magna quippe inde pignora accepimus, quod ad nos ditandos pauper factus est Christus, quo in supernas divitias exaltato, missus est qui sancta desideria nostris cordibus inspiraret Spiritus sanctus. Horum pauperum adhuc credentium, nondum contemplantium; adhuc sperantium, nondum tenentium; adhuc desiderio suspirantium, nondum felicitate regnantium; adhuc esurientium et sitientium,

¹ In omnibus prope Mss., *patientes*; sed in quibusdam sic verba interpuncta sunt: *non servili timore. Patientes clamemus*, etc. In editis autem cum eadem verborum interpunctione legitur, *Patienter*, etc.

nondum satiatorum: horum ergo *pauperum patientia non peribit in æternum* (Psal. IX, 19): non quia et illic patientia erit, ubi quod toleretur non erit; sed *non peribit*, dictum est, quia infructuosa non erit. Fructum autem habebit æternum, ideo non peribit in æternum. Qui enim laborat inaniter, cum eum spes fefellerit, propter quam laborabat, merito dicit, *Perdidi tantum laborem*: quisquis vero ad sui laboris promissa pervenerit, gratulans dicit, *Non perdi laborum meum*. Dicitur ergo labor non perisse, non quia manet perpetuus, sed quia non est inaniter fusus. Sic et patientia pauperum Christi, sed ditandorum hæredum Christi, non peribit in æternum: non quia et illic patienter ferre jubebimur, sed quia pro iis quæ hic patienter pertulimus, æterna beatitudine perfruemur. Non dabit finem sempiternæ felicitati, qui donat temporalem patientiam voluntati: quia utrumque munus donatæ donatum est, charitati.

ADMONITIO

IN SERMONES DE SYMBOLO AD CATECHUMENOS.

Quatuor isti sermones conjunctim vulgati alias fuerunt in tomo nono, et apud veteres codices Mss. perinde atque apud excusos appellantur de Symbolo libri quatuor, tribuunturque Augustino. Primus quidem sermo Augustinum omnino refert: non ita vero tres alii. Quippe in his tribus dicendi genus incultum et abjectum, non habet satis ingenii et gravitatis, sicuti videre est in sermone secundo, ubi legitur, capite 2: *Habemus et nos spiritualem nostrum aurigam, sanctum prophetam Eliam, qui quadrigæ igneæ superimpositus tantum cucurrit, ut metas prenderet cæli*. Scripturæ loca peregrinis verbis citantur interdum et explicantur eo modo ac sensu, quem Augustino adscribere non audemus, ut in ejusdem sermonis capite 5, n. 13 et 14. Hunc præterea sermonem tempore persecutionis Vandalicæ, demortuo jam Augustino habitum, cum Ariani Catholicos modis omnibus tentarent, beneficiis æque ac injuriis avocantes a fide, suspicamur ex illis in fine verbis: *Hæreticus Arianus non insultet Ecclesiæ. Lupus est, agnoscite: serpens est, ejus capita conquassate. Blanditur, sed fallit: multa promittit, sed decipit*, etc. In sermone tertio et quarto morantur nos causæ dubitandi etiam bene multæ, neque leviores. Possidius in Indiculo, cap. 10, recenset de Symbolo tractatus tres: sed hos in superiore tomo Sermonum habes, ordine 212, 213, sqq.

Sub finem tomi item noni editionis per Lovanienses adornatæ referuntur quatuordecim tractatus, quos paucis exceptis dubios habemus ac subditios. Horum quidam in Appendicem rejecti sunt, quidam vero hic suo loco typis minutioribus impressi, ut sermo de quarta Feria, seu de Cultura agri dominici, in cujus capite 3 locus Actuum, 1, 18, et in capite item 6 locus Joannis, VI, 51, citantur haud satis accurate: præterquam quod in capite 7 persecutio Vandalica notata videtur. Sermo etiam de Cataclysmo, ubi cap. 2 dicitur, *Baptismo restauratum corpus ad priorem statum primi hominis ante peccatum*. Et Sermo de Tempore Barbarico, qui capite præsertim 4 nonnulla continet minus consentanea sacræ Bibliorum historiæ, necnon exhortationem in fine ad roborandos Catholicos contra persecutionem Arianorum. Stilus certe horum trium æque rudis ac demissus minimeque Augustinianus. Denique eundem auctorem sapiunt tum isti sermones, tum alii supra de Symbolo tres recensiti, aliquem forte ex discipulis Augustini, cujus sententias interdum, tacito S. Doctoris nomine, profert; veluti illam in sermone de Cataclysmo, cap. 3, *Tolle verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum*: quæ nimirum ducta est ex Tractatu 80 in Joannem, n. 3. Hæsimus etiam aliquantum circa sermonem de Cantico novo, nec sine aliqua cunctatione passi sumus, cum nomine Augustini, quod olim gerit, rursum excudi. In capite 3 plures habet sententias ex sequente paulo post sermone de utilitate Jejunii, cap. 3, desumptas, scilicet, *Si... jumento insideres, quod te gestiendo vellet precipitare*, etc., inque ejus sine concionator ad baptizandos, *Merces, inquit, nostra est, ut in illo sancto fonte adjuvetis nos orationibus vestris*: quod sermonis proxime subsequentis auctor non absimiliter exposcit a baptizandis, *Pro nostra mercede, in illo sacratissimo fonte pro nobis orate*